

---

## DIE KUNS VAN MAGGIE LAUBSER. <sup>1)</sup>

---

Dis vir my 'n groot genoë om iets te mag sê oor die kuns van 'n vrou wat jarelank haar pad eensaam gegaan het, trou gebly het aan haar kunstenaarsoortuiging en nie toegegee het aan die smaak van die publiek, geen kompromieë daarmee gesluit het terwille van populariteit of stoflike gewin nie.

Daar was 'n tyd dat nie alleen die groot publiek nie maar ook die kritiek weinig blyk van insig en waardering gegee het in haar kuns. Dis nog nie so lank gelede nie dat menigeen jou uitdagend gevra het of jy haar werk dan werklik kan geniet, en dan eintlik ergerlik geword het as die antwoord bevestigend gelui het. Maar die algemene smaak het gelukkig ontwikkel—ons is op hierdie gebied nog maar 'n jong volk, hoewel ons gretig is om te leer, en vandag is daar baie wat graag 'n doek van haar wil besit.

As ons die verskyning Maggie Laubser wil begryp, is dit nodig om ons rekenskap te gee van die ontwikkeling wat die Wes-Europese kuns die afgelope halfeeu deurgemaak het. Die strominge wat ons daarin sien, vorm

1) By geleentheid van die tentoonstelling van haar werk in die Ferdinand Postma-Biblioteek, 1-5 Augustus.

'n verwickelde spel, maar daarin is tog enkele dominerende faktore te sien wat 'n eenvoudige, sterk patroon vorm.

Die eerste wat ons daarin opmerk, is dat gebreek word met die eeue-ou tradisie van 'n kuns wat hom bewus ten doel stel om 'n getroue weergawe van die werklikheid te gee, al is dit ook dikwels 'n geïdealiseerde werklikheid, en daarvoor 'n uiters subtiële tegniek ontwikkel het om op die tweedimensionele vlak die illusie te gee van die driedimensionele natuur: perspektief deur middel van lynespeel maar veral deur middel van die graf-fineerde spel van kleur omhewer deur lig en skaduwee en oorgangstone.

Natuurlik het die werklike kunstenaars van vroeër meer gegee as net weergawe van die werklikheid, het hulle ook uitdrukking gegee aan eie gevoel, hulle siening van die skoonheid verbeeld. Maar hulle het tog grotendeels in die eerste plek voldoen aan die eis van die maatskappy waarin en waarvoor hulle gewerk het, nl. om iets uit die werklikheid uit te beeld—dit was representatiewe kuns.

Wat hierdie kunstenaars nog grotendeels onbewus gedoen het, sal die moderne kunstenaar bewus as hoofdoel, dikwels as enigste doel stel: vir hom is kuns in die eerste plek plastiese skoonheid en onafhanklik van wat dit voorstel, onafhanklik van assosiasies met die gewone lewe. Hy sien in 'n skildery 'n plastiese skepping, alleen beheers deur plastiese wette van ritme, ewewig, harmonie van lyn en kleur.

Die bevrydende woord is uitgespreek deur Maurice Denis, wat gesê het dat 'n skildery, voor dit 'n oorlogspêrd of 'n vrou, 'n anekdote of wat ook al is, in die eerste plek 'n plat vlak is wat bedek moet word met kleure in 'n sekere orde gerangskik. **Plastiese organisasie** is dus die strewe. Hierdie strewe loop dwarsdeur die moderne kuns, is 'n dinamiese stukrag daarvan, soos werklikheidsuitbeelding vroeër 'n dinamiese faktor was. In sy uiterste vorm lei dit tot die abstrakte, die objeklose kuns.

Vir ander is kuns in die eerste plek **selfekspresie**, vergestaltung van eie innerlik. Die uiterlike wêreld is nie van belang op sigself nie maar slegs as vergestaltingsmiddel. Die kunstenaar voel hom dus geregtig om die natuur willekeurig te verwring, nou nie om plastiese redes nie maar om dit diensbaar te maak aan sy selfekspresie. Hy sal dus nie skroom nie om 'n meisie te skilder met blou hare en groen oë, soos Marsman onder ekspressionistiese invloed dit doen in sy poësie. Het Maggie Laubser nie 'n meidjie geskilder met pers lippe en groen oë, omring deur 'n fel-rose kopdoek nie?

Of hulle strewe in die eerste plek plasties of ekspressief is, hierdie kunstenaars voel hulle vry teenoor die gewone werklikheid, nie meer die slaaf daarvan nie. Huile kuns wil nie meer representatief wees nie.

Dis vir ons doel nie nodig om die opeenvolging van die verskillende rigtinge na te gaan wat uit hierdie grondstrewes voortvloei nie. Dié ont-

*deur prof. G. DEKKER.*

wikkeling sien ons die duidelikste in Frankryk, waar Impressionisme, Neo-impressionisme, Nabisme, Fauvisme, Kubisme, Surrealisme mekaar in verbysterende vaart opvolg. Duitsland volg sy eie ontwikkeling, wat verrassende punte van ooreenkoms vertoon en as gevolg daarvan beïnvloeding.

Die uitdrukkingsmiddel wat die skilder tot sy beskikking het, is kleur en lyn. Die moderne skilder gebruik die kleur graag suiwer, ongemeng, soos hy dit uit die buisie uitdruk, in breë vlakke en met sterk teenstellinge, sonder die subtiele spel van oorgangstone, van lig en skaduwee. Die lig gee hy ons in die kleur, deur 'n verhoging of verlaging van die toon. Die lyn is nie slegs omtrekslyn nie maar het sy eie dinamiek van beweging, sy eie grasia en ekspressiviteit.

Wie voor 'n moderne skildery staan, moet dus nie vra na getroue werklikheidsweergawe, na 'n storie, 'n literêre konsepsie nie. Ons moet ons oorgee aan die plastiese en ekspressiewe strewe van die kunstenaar, beleef hoe hy sy behoefte aan selfekspresie, sy skoonheidsdrang uitgeleef het in sy kleur en lyn.

\* \* \* \*

Maggie Laubser is 'n plaasdigter met 'n innige verbondenheid aan die plaas en die nederige wesens wat daar tuis is. Sy toon aanleg vir die skilderkuns en vertrek na die buiteland: sy werk en studeer in Holland, Engeland, België, Italië. Kenmerkend is dat sy in hierdie jare net wil teken, nie wil skilder nie. Eers na die Eerste Wêreldoorlog, as sy na Duitsland gaan, kom sy tot werklike selfontdekking. Sy kom hier in aanraking met 'n belangrike groep kunstenaars wat in hulle jeug in Dresden verenig was in „Die Brücke”, o.a. met Schmidt-Rotluff, Emil Nolde, Max Pechstein. Veral Rotluff, met wie sy bevriend was, het haar aangemoedig en 'n groot invloed op haar gehad. Hierdie kunstenaars, wat sterk besiel is deur van Gogh, was ekspressionisties, het egter ook 'n sterk plastiese strewe gehad. Hulle uitdrukkingsmiddel is veral 'n hewige kleur in breë vlakke en 'n sterk vereenvoudigde patroon, aangewend met weinig perspektiewese diepte en met 'n gevoel vir die abstrakte.

Maggie Laubser keer terug na haar vaderland. Moedig stry y haar censame stryd vir die kuns soos sy dit alleen volgens haar innerlike oortuiging kan beoefen.

Die beste bewys dat haar Duitse leermeesters haar slegs aan haar self geopenbaar het, is die suiwer Afrikaanse karakter van haar kuns. Mens hoef haar slegs te vergelyk met die talentvolle Irma Stern, wat verwante invloede ondergaan het maar altyd iets sterk eksoties behou in haar siening van naturelle in hulle milieu.

Wat skilder Maggie Laubser? Slegs 'n beperkte aantal motiewe ontleen aan die Afrikaanse landskap en lewe. Dis die verflenterde ou skaapwagter, partykeer met 'n pateties-kordate veer op sy hoed.; vissersvroue by hulle nederige wonings, met op die agtergrond die bootjies waarmee die mans die karige leeftog verdien; naturellevroue op die goue oeslande in die Oos-Vrystaatse koppieslandskap; sierlike reiers, koddig-ernstige eende en ganses of ander voëls, grasieus in hulle lompeheid; droombootjies met bolle seile op waters wat veels te klein is; stillewes van blomme waartussn partykeer 'n speelse katjie loer. Dit alles met die verwondering van die kind wat dié dinge vir die eerste keer sien.

Hoe skilder sy dit? Nie soos ons meen dat ons weet dat hierdie mense en diere en dinge is nie, maar soos sy hulle voel, hulle beleef, hulle droom. Nie met rykdom van realistiese details, nie met die subtiele spel van lig-en-donker en halftone nie, maar sterk vereenvoudig, met 'n heel beperkte perspektiviese diepte, met ryk enkelvoudige kleure, met 'n sierlike lyne-arabesk.

Dis alles herinneringsbeelde, nie realistiese weergawe nie. Haar sketse help haar slegs om die essensiële trekke van die beeld, nie details vas te lê nie.

Maggie Laubser is nie 'n dramatiese natuur nie. Sy is ongekompliseerd, vervul met dankbaarheid oor die heerlike eenvoudige vreugdes van die aarde, met deernis vir die medemens, die nederige swoeger wat tevrede is met so weinig.

Slegs weinig kunstenaars het die genade ontvang om alleen op hoogspanning te skep. Maggie Laubser se komposisie is nie altyd oortuigend, haar kleurharmonieë en -kontraste nie altyd suiwer nie. Maar in haar beste werke het sy ons 'n gelukkige droomwêreld gegee van vrede en geluk.

Maggie Laubser se kuns is 'n krag ten goede in die ontwikkeling van ons kuns en ons kunssmaak.